

Кух А. М. Дидактические принципы в системе методической подготовки учителя физики.

Рассматриваются принципы дидактики физики высшей школы в проектировании методической системы подготовки будущего учителя физики.

Ключевые слова: дидактика физики, принципы, высшая школа, методическая система.

Kukh A. M. Didactic principles in the system of methodical preparation of teacher of physics.

Principles of didactics of physics of high school are examined in planning of the methodical system of preparation of future teacher of physics

Keywords: didactics of physics, principles, high school methodical system.

Легейда Л. О.

**Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського**

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розглянуто психолого-педагогічні аспекти розвитку ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музики та зроблено історико-теоретичний аналіз проблеми. Ціннісні орієнтації – це внутрішній компонент свідомості і самосвідомості особистості, а орієнтація на цінності є певним ставленням особи до вартостей явищ, зовнішніх норм, ідеалів, установок та звичаїв. Розвиток ціннісних орієнтацій є актуальною проблемою сьогодення, бо саме наявність системи цінностей регулює характер і поведінку людини в суспільстві, впливає на формування чуйного відношення не лише до світу мистецтва, а й навколишнього світу, сприяє розвитку високих естетичних поглядів.

Ключові слова: цінність, ціннісні орієнтації, орієнтація на цінність, музична свідомість.

Актуальність дослідження процесу формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів, пов'язана з необхідністю розв'язати виявлені протиріччя через здійснення ціннісного підходу до проблем музичної освіти й виховання молоді. У сучасному суспільстві питання про виховання незалежної, відповідальної, креативної індивідуальності учителя займає особливе місце, оскільки серед підростаючого покоління спостерігається занепад культурних і загальнолюдських якостей. На рішення даних задач спрямовані важливі державні документи: Закони України “Про освіту” і “Про вищу освіту”, Національна доктрина розвитку освіти України, Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, в яких стверджується, що наявність власної системи цінностей є основним критерієм комплексного розвитку успішної особистості.

Саме наявність у людини власної системи цінностей, впливає на формування у неї моральних принципів, чуйного відношення до навколишнього світу, мистецтва і культури, сприяє розвитку високих естетичних поглядів і ідеалів, забезпечує стійкість особи в суспільстві, а також незалежність її думок і суджень.

Поняття “цінність” у філософський обіг ввели в 60-х роках XIX ст. німецькі неокантіанці Г. Лотце, Г. Коген та інші. Першими його дослідниками були філософи й соціологи, а вже згодом воно привернуло до себе увагу психологів, культурологів і педагогів [8, 86-87]. У педагогіці поняття “ціннісні орієнтації” почало активно використовуватися лише з 70-х років XX століття. Аналіз наукових праць В. Анненкова, О. Асмолова, І. Бега, В. Бутенка, З. Васильєвої, І. Зязюна, М. Казакіної, Л. Коваль, І. Нужної, В. Мухіної, Г. Падалки, В. Радула, О. Рудницької та інших дослідників надає можливість виявити декілька важливих аспектів, що характеризують сутність ціннісних орієнтацій. По-перше, вони становлять взаємозв'язок інтересів, потреб, здібностей, смаків, установок особи, а, по-друге, є відбиттям певного виду ціннісно-орієнтаційної діяльності, котра зумовлена рівнем розвитку естетичних ставлень і переваг людини в широкій сфері матеріальної і духовної

культури. Тому цілеспрямована ціннісна регуляція при вихованні вимагає проникнення у сутність особи, структуру й динаміку її мотивацій, потреб, смаків і установок, у сферу створення й відбору цінностей.

“Вивчення ціннісних орієнтацій людини підтверджує важливість цього нетрадиційного для педагогіки особистісного утворення у структурі особи,” – пише М. Г. Казакіна і далі зазначає, “... що в змісті ціннісних орієнтацій відображений широкий спектр об’єктивних суспільно-моральних цінностей, які за допомогою цього механізму “проростають у самооцінку” й оцінку оточуючих, виступають регулятором-орієнтиром загальної лінії поведінки. У такій регуляції і проявляється дійовий характер ціннісних орієнтацій особи” [5, с. 65]. Від того, наскільки активно буде засвоєна особистістю система цінностей, наскільки ця система буде відповідати цінностям суспільства в цілому, залежить і рівень розвитку індивідуальних орієнтацій людини, міра її адекватного ставлення до загальнолюдських цінностей.

Одне з найпоширеніших трактувань цінності, що довгий час було загальноприйнятим у вітчизняній літературі (В. Тугарінов, Б. Чагин, І. Попов, В. Василенко, В. Квачахія, Н. Чавчавадзе та ін.), визначало цінність як суб’єктивне значення певних явищ реальності, тобто їхню значущість з погляду людини, суспільства та їх потреб.

Німецький філософ-неокантіанець Г. Ріккерт вважав, що існує шість галузей цінностей: наука, мистецтво, релігія, мораль, досконале життя і божественна любов [9, 152-180]. Польський дослідник Р. Інгарден у своєму варіанті феноменологічної аксіології виділяє цінності вітальні (життєві) та цінності культурні. Перші містять утилітарні цінності, цінності корисності, а також цінності задоволення; другі – це цінності пізнання, естетичні цінності, цінності соціальних звичаїв і моральні цінності [9, с. 98-99].

Словацький дослідник Я. Гудечек зазначає, що теза, відповідно до якої цінність – це ставлення людського суб’єкта до об’єкта, спирається на положення, що тільки людина підходить до матеріальних передумов своєї життєдіяльності як дійсний суб’єкт. Ціннісні ставлення суб’єкта до зовнішнього світу опосередковані орієнтацією людини на інших людей, на суспільство в цілому, на розроблені суспільством ідеали, що панують у ньому, погляди й норми. Ціннісні відношення – це в основному суспільні, міжособистісні взаємини [3, 102].

У “Психологічному словнику” [8, 400] ціннісні орієнтації визначаються як поняття, що відображає позитивну або негативну значущість для індивіда предметів або явищ соціальної дійсності та виявляють внутрішню основу ставлення людини до різних цінностей матеріального, морального, політичного й духовного порядку.

Г. М. Коджаспірова та А. Ю. Коджаспіров розглядають ціннісні орієнтації, як “вибіркове ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей, система її установок, поглядів, переваг, котра відображена в свідомості та поведінці” [6, с. 163].

На думку С. Гончаренка ціннісні орієнтації розглядаються як “вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей” [2, с. 357]. На особливу увагу заслуговує думка автора, що виховання людини можна розглядати як керування становленням або зміною її ціннісних орієнтацій.

За визначенням В. Ольшанського, А. Здравомислова і В. Ядова: “Ціннісні орієнтації – найважливіший компонент структури особи..., це той компонент структури, що становить деяку вісь свідомості, навколо якої обертаються помисли й почуття людини і з погляду якої розв’язується більшість життєвих питань” [4, с. 198].

Сукупність ціннісних орієнтацій визначає такі якості особи, як цінність, надійність, вірність певним принципам і ідеалам, здатність до вольових зусиль в ім’я цих ідеалів і цінностей, активність життєвої позиції, завзятість в досягненні мети.

Отже, ціннісні орієнтації – це система цінностей, що виражається у здатності суб’єкта до цілісного переживання, усвідомлення явища або предмета та здатності до здійснення вибіркової оцінної діяльності. Визначаючи таким чином сутність поняття та його місце в формуванні особистості, ми можемо розглянути й особливість впливу ціннісних орієнтацій в галузі музичного мистецтва. Важлива особливість музичного мистецтва, яка відрізняє його

від інших явищ, полягає в тому, що воно спеціально створюється художником і може бути об'єктом із визначеною цінністю.

“Музика вище у світі мистецтво”, – писав Лев Толстой. І вірно, адже тільки музика здатна викликати у людини такий широкий спектр чуттєвих переживань, торкнутися душевних струн кожного і перенести нас у світ незбагнених, непідвладних розуму, емоцій. Саме тому, музика є невід'ємною частиною формування повноцінної індивідуальності.

Проблема формування ціннісних орієнтацій набуває особливого значення у підготовці музикантів-фахівців, зокрема вчителів музики, чия особиста система художніх цінностей та вміння формувати її у майбутніх вихованців багато в чому зумовлює рівень розвитку підростаючого покоління. Ці питання знайшли широке відображення у сучасній педагогічній літературі, в працях Б. Асаф'єва, О. Апраксіної, Т. Беркман, В. Дряпіки, Л. Коваль, Г. Падалки, О. Рудницької, Г. Шевченко, Т. Цвєлих, В. Шацької та інших, численних публікаціях, в яких підкреслюється, що визначальним принципом навчання на музично-педагогічних та мистецьких факультетах є підготовка всебічно освічених, кваліфікованих музикантів-просвітителів з розвинутими художніми орієнтаціями, готовими до виконання почесної ролі носіїв і пропагандистів музичного мистецтва. У зв'язку з цим одним із найважливіших критеріїв фахових якостей майбутнього вчителя і наставника молоді має бути вміння правильно орієнтуватись і чітко визначати цінність музичної інформації, аргументовано пояснювати своє ставлення до неї.

Формування ціннісної музичної свідомості пов'язане зі сприйняттям музики, осяганням закладених у ній сенсів. Через дефіцит почуттів та уяви при нерозвиненій творчій фантазії множинність музичних значень стає незбагненою, а цілісність музичного світу “дробиться” на численні скалки. Таким чином, завдання формування ціннісної свідомості нерозривно пов'язано з активізацією почуття й уяви в процесі музичного пізнання.

Початкова стадія ціннісного орієнтування – стадія пізнання, нагромадження й набуття цінностей, нарощування “музичної ваги”, знаходження якомога потужнішого фундаментального культурного прошарку – це підґрунтя для асоціативної праці розуму, для запуску механізму “зворотного зв'язку”. Розвиток музичної уяви тісно пов'язаний із набуттям не тільки музичного досвіду, але й усього життєвого досвіду особистості: її уявленнями про добро, красу, істину, благо, її морально-етичні прагнення.

А. Тряпїцина пропонує формувати ціннісно зорієнтовану особистість починаючи з виховання почуттів. Емоційний і моральний розвиток – обов'язковий аспект музично-педагогічної освіти [10, с. 42].

Сфера почуттів – це галузь несвідомого в людині, вплив на цю сферу можливий тільки через почуттєве пізнання. У своїх працях А. Тряпїцина досліджувала зв'язок ефективності процесу навчання з емоційною сферою і зробила висновок про надзвичайну важливість емоційного фактора в навчальному процесі.

Зацікавленість, емпатія, співробітництво, співпереживання – це складові емоційної сторони ціннісних орієнтацій, її психологічної сфери. Діяльність особистості в процесі пізнання і ціннісного осмислення – це шлях до ціннісного усвідомлення світу, а “досвід вчить нас, що в будь-яку епоху й у кожній сфері людської культури практика передувала теорії” [10, 46].

Характер проходження процесу формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музики та якість отриманих результатів залежатиме від тих педагогічних умов, які будуть створені для його здійснення.

Важливим тут стає особистісно-ціннісний підхід, який передбачає: створення можливостей для реалізації індивідуальних проявів студентів, формування у них особистого ціннісного ставлення до музичного мистецтва; забезпечення діалогових відносин між педагогами і студентами, що створює можливості для саморозвитку, піднесення потреб і примноження здібностей особи.

Взаємозалежна діяльність педагогів і студентів, їх взаємовплив на результати зазначеного процесу дозволили умовно виділити зовнішні й внутрішні педагогічні умови.

До зовнішніх педагогічних умов процесу формування ціннісних орієнтацій належать ті,

що безпосередньо пов'язані з діяльністю викладача. Вони стосуються побудови моделі, прийомів і методів, які забезпечують ефективність формування ціннісних орієнтацій студентів: 1) оновлення змісту навчально-виховного процесу; 2) застосування міжпредметних зв'язків, що дасть змогу комплексно підійти до розв'язання поставленої проблеми, забезпечити єдність навчання і виховання та активізувати творчі функції навчання; 3) реалізація принципу наступності і послідовності у процесі поетапного засвоєння теоретичного і практичного навчального матеріалу.

Внутрішні педагогічні умови виведені з урахуванням індивідуальних особливостей педагога, його здатності та вміння організувати процес педагогічної і ціннісної взаємодії зі студентами.

Доцільність внутрішніх педагогічних умов зумовлена потребою для успішного переведення зовнішніх впливів на особистість у внутрішню, особистісну позицію. Адже кожен студент має власний індивідуальний об'єм набутого асоціативного досвіду, умінь і навичок музично-творчої діяльності тощо. Врахування цих чинників для створення засад успішного перебігу даного процесу і відображають внутрішні педагогічні умови: 1) створення позитивної емоційної атмосфери між педагогом і студентом на основі взаємоповаги, взаєморозуміння і діалогічного спілкування; 2) активізація самостійної творчо-пошукової діяльності студентів; 3) диференційований підхід до формування ціннісних орієнтацій, що враховує особистісний досвід спілкування студентів з музичними творами.

Таким чином, структура ціннісних орієнтацій розглядається нами у вигляді взаємодії наступних парних компонентів: почуття та інтереси як основні складові ціннісної свідомості особистості – здібності та здатність людини до образного мислення, що проявляється в актах сприйняття і оцінки.

Орієнтація особи на певні цінності регулює характер її життєтворчості, бо вибір тих чи інших вартостей значною мірою визначає установку її діяльності, а кожне суспільство зацікавлене у тому, щоб орієнтації людини відповідали справжнім цінностям буття і культури, зокрема музичної.

Використана література:

1. Андреева Г. М. Соціальна психологія. – М., 2006. – С. 188.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
3. Гудечек Я. Ценностная ориентация личности // Психология личности в социалистическом обществе. Активность и развитие личности. – М. : Наука, 1989. – С. 102-110.
4. Здравомыслов А., Ядов В. Отношение к труду и ценностные ориентации личности // Социология в СССР. – Т. 2. – М. : Политиздат, 1965. – 504 с.
5. Казакина М. Г. Старшеклассники и коллектив // Изучение школьников учителем. – М. : Педагогика, 1991. – 205 с.
6. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь. – М. : Академия, 2000. – 176 с.
7. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій : навчальний посібник. – К. : Либідь, 1996. – 304 с.
8. Психологический словарь / под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца, Б. Ф. Ломова [и др.]. – М. : Педагогика, 1983. – 448 с.
9. Риккерт Г. О системе ценностей. – Т. 1. – Вып. 1. – СПб.–М., 1914. – С. 152-180.
10. Тряпцына А. П. Организация творческой учебно-познавательной деятельности школьников. – Л. : Изд-во МГУ, 1989. – 91 с.
11. Фомина Л. П. Классификация типов ценностных ориентаций по содержанию и носителям // Диалектика взаимодействия природы и общества. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1976. – С. 112-132.

Легейда Л. О. Ценностные ориентации как главный фактор формирования личности будущего учителя музыки.

В статье рассмотрены психолого-педагогические аспекты развития ценностных ориентаций будущих учителей музыки и сделан историко-теоретический анализ проблемы. Ценностные ориентации – это внутренний компонент сознания и самосознания личности, а ориентация на ценности является определенным отношением лица к стоимостям явлений, внешних норм, идеалов, установок и обычаев. Развитие ценностных ориентаций является актуальной проблемой настоящего, потому что именно наличие системы ценностей регулирует характер и поведение человека в обществе влияет на

формирование чуткого отношения не только к миру искусства, но и окружающему миру, содействует развитию высоких эстетических взглядов.

Ключевые слова: ценность, ценностные ориентации, ориентация на ценность, музыкальное сознание.

Legeyda L. O. The valued orientations as main factor of forming of personality of future music master.

In the article the psychological and pedagogical aspects of development of the valued orientations of future music masters are considered and the istoriko-teoretichnyy analysis of problem is done. The valued orientations are an internal component of consciousness and consciousness of personality, and an orientation on a value is certain attitude of person toward the costs of the phenomena, external norms, ideals, options and consuetudes. Development of the valued orientations is the issue of the day of present tense, because exactly the presence of the system of values regulates character and conduct of man in society, influences on forming of sensitive relation not only to the world of art but also outward things, assists development of high aesthetically beautiful looks.

Keywords: value, valued orientations, orientation on a value, musical consciousness.

Макаренко А. І., Мовчан В. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАННІ

У статті наводиться спроба аналізу євроінтеграційних процесів в освіті та їх вплив на розбудову національного освітнього простору, розкривається сутність інноваційного середовища на засадах європейського простору вищої освіти та зміст інформаційних технологій, зокрема інтерактивних технологій навчання

Ключові слова: інформаційно-комунікативні технології, методи навчання, інноваційне середовище, інтерактивні технології навчання, інноваційний процес.

Перехід до третього тисячоліття пов'язаний з технологічною революцією, яка охоплює всі різновиди людської діяльності. Розширення сфери застосування технологій, розповсюдження технологічного підходу на всі галузі суспільного життя (соціальне управління, наука, освіта) несе в собі становлення технології як вагомого фактору розвитку суспільства.

Процес об'єднання Європи та його поширення на Схід супроводжується формуванням спільного освітнього й наукового простору та розробкою єдиних стандартів і критеріїв. Загальновідомо, що Україна, згідно з вимогами Болонського процесу, має здійснити цивілізаційну модернізацію вищої освіти на основі інформаційно-комунікативних технологій. Її мета – забезпечити мобільність і конкурентоспроможність випускників у глобальній ринковій економіці [5, с. 27].

Сучасна школа має на меті створення інноваційного простору навчального середовища для розвитку гармонійно цілісної особистості, де центром уваги є учень з його обдарованістю, здібностями і потенційними можливостями як суб'єкта учіння. Суспільні зміни, такі як розбудова державності, гуманізація та демократизація, спонукають соціум до формування інтелектуальної, соціально активної, творчої особистості. Виконання таких завдань потребує підвищення ефективності навчання, яке безпосередньо залежить від доцільності добору і використання різноманітних методів навчання, найбільш адекватних навчальній темі, та від активізації всього навчального процесу [6].

Засноване на діалогічному мовленні, інтерактивне навчання привернуло увагу багатьох педагогів-науковців: Т. Ф. Бугайко, І. Дичківська, Н. Мосеюк, О. Пометун, О. Пироженко, Ю. Рашкевич, Л. Рижак, М. Трофімчук. В своїх працях, присвячених проблемам розробки та впровадження інноваційних технологій, особливу увагу автори зосереджують на розгляді